

MARJAN GAŠPERŠIČ, Kropa, 15. 8. 1929 - Ljubljana, 16. 2. 2015

Spoštovani žalni zbor,

S pokojnim arhitektom in oblikovalcem Marjanom Gašperšičem odhaja od nas in hkrati s prizorišča slovenske kulture eden izmed izstopajočih pionirjev in tudi klasikov slovenskega industrijskega oblikovanja. Ni bil prav med prvimi, ki so orali ledino v veliki industrijski proizvodnji, vendar je bil dolga leta zaposlen v enem največjih podjetij slovenske lesne industrije Slovenijalesu, kjer je od petdesetih let, ko je začel v odseku za propagando, došel do vodje oddelka za razvoj novih proizvodov v sedemdesetih ter v osemdesetih do vodje centra za oblikovanje v Razvojnem inštitutu Slovenijalesa pri tem pa ves čas napredoval sam kot oblikovalec, z njim in z njegovo skupino sodelavcev pa tudi kulturna raven v pomembnem delu slovenske lesne industrije. Danes komaj še kdo ve, da je od začetka petdesetih let, ko se je oblikovalska teorija, posebej v arhitektu in učitelju Edvardu Ravnikarju in glasilu Arhitekt, ki mu ga je uspelo vpeljati, opredelila naloge in prijeme modernega industrijskega oblikovanja, hkrati potekal proces vpeljevanja te ideje v številnih industrijah, ki so se usmerile v izdelavo proizvodov tako imenovane splošne porabe. In ta proces je v vseh znanih uspešnih primerih slonel ne le na razsvetljenih direktorjih, temveč v največji mogoči meri tudi na strokovno usposobljenih in neredko izjemno angažiranih posameznikih. Med te zadnje se s svojim opusom, doseženim v lesni industriji od šestdesetih do konca osemdesetih let uvršča tudi Marjan Gašperšič. A tu gre še za nekaj več: njegov prispevek se umešča še v mnogo širši skupni uspeh Slovenije v razvijanju ideje industrijskega oblikovanja v evropskih in svetovnih razsežnostih: nikjer ne v preostalih jugoslovanskih republikah ne v državah vzhodnega socialističnega bloka ne bi našli primerljive ravni takšnega zavedanja ne toliko uspešnih oblikovanih izdelkov na tržišču. Žal je moral v zadnjih dvajsetih letih doživljati tudi boleče propadanje prav te velike ideje.

Toda Marjan Gašperšič ni bil človek medijev, in ni ne javno ne zasebno dajal vedeti, kako ga stvari prizadenejo. Znal jih je stoično prenašati. Bil je nekoliko zastrt človeški in umetniški zaklad, ki smo ga tisti, ki smo ga poznali, znali ceniti. Sploh je bilo za njegovo življenjsko pot značilno zadovoljiti se z majhnim, a vztrajno stremeti za večjim in boljšim. Rojen je bil v skromnem okolju Kroke in njenih kovačev v družini z 12 otroki. Kot mlad fant se je izučil umetnega kovaštva in se po mali maturi leta 1946 vpisal na Umetnoobrtno šolo na oddelek za notranjo arhitekturo. Imel je vrsto izjemnih učiteljev, pozneje znanih umetnikov in oblikovalcev, a se je moral zaposliti v obratu umetnega kovaštva v Kropi. Poskus, da bi se leta 1952 vpisal na Oddelek za arhitekturo ljubljanske Tehnike mu ni uspel, pač pa je odšel iz Kroke in se zaposlil v Slovenijalesu ter začel počasi graditi svojo kariero. Ključno zanjo je bilo, da se

je leta 1961 dvaintridesetleten odločil za študij arhitekture in ga končal l. 1966, torej je bil vsaj v malem deležen učinkov sicer propadlega poskusa za vpeljavo študija oblikovanja na tako imenovani smeri B. Sledila so njegova najuspešnejša leta v vodenju in hkrati osebnemu oblikovalskemu angažiranju pri oblikovanju pohištvenih detajlov, izdelkov in sistemov v okviru Slovenijalesa. Tu pa se je izkazal njegov čut za delo v skupini in sposobnost oblikovati uspešno ekipo. Ta je delovala v različnih kombinacijah, tako da nosijo številni izdelki, nagrajeni z najvišjimi strokovnimi priznanji, pogosto dva, tudi več podpisov soavtorjev. Ob Gašperšiču se tako pojavljajo imena Bibe Berok, Tatjane Coloni, Polonce Rojec, Lada Ercegoviča in Lada Koširja, a vsi so se mogli uveljaviti tudi samostojno. Od leta 1975, ko so se pojavili na 6. bienalu industrijskega oblikovanja, pa do konca sedemdesetih let so njihovi izdelki prejeli pomembna bienalska priznanja. Vrh tega vzpona je pomenila podelitev nagrade Prešernovega sklada leta 1981 Marjanu Gašperšiču in Bibi Bertok. Gašperšič se je leta 1988 povzpel do mesta vodje centra za oblikovanje razvojnega inštituta Slovenijalesa, a le za dve leti. Leta 1990 se je odločil za samostojno pot in se vključil v projekte malega podjetja Ergotrade, kar kaže na to, da je spoznal, kam vodi nova pot in kje se po propadu velike industrije morda še kažejo možnosti za preživetje oblikovanja. Ukvarjal se je z oblikovanjem servirnih mizic v okviru programa Servus, ki so bile opažene in pohvaljene na 16. BIO leta 1992, med njimi tudi znameniti Kornet. Še istega leta je prejel zanje mednarodno nagrado časnika Delo DIDA. Z izdelki iz programov Servus in Butler, torej za prefinjeno oblikovano servisno opremo, izdelano iz lesa v kombinaciji s kovinskim okovjem je nastopil na sejmu L'Art Cuisine v Parizu in bil zanjo tudi nagrajen. Ob koncu leta 1996 je predstavil izdelke zadnjih let v malem salonu Jakopičeve galerije, dopolnjeni opus devetdesetih pa na vrsti razstav Desetletje poezije v lesu 1990 – 1999. Kako globoko je bil povezan z rodnim krajem in njegovo tradicijo žeblljarstva se vidi po njegovi skrbni postavitvi razstave o kroparskih vigenjcih leta 2012, to je malih kovačnicah, kjer so Kroparji stoletja ročno kovali žebllje, dokler jih ni potopila industrija. Kritika je zapisala, da sodi Gašperšič v vrsto tistih maloštevilnih slovenskih oblikovalcev, ki ustvarjalno prelivajo v sodobne oblike stare izumirajoče umetne obrti, in hkrati opozorila na njegov pretehtan odnos med pretanjenostjo in robustnostjo, med plemenitim in poudarjeno preprostim, med modernim in tradicionalnim... Trdno verjamem, da bo Gašperšičeva oblikovalska misel, ki jo je tako vztrajno razvijal v vsem svojem življenju, preživela, kljub slabim časom, le vedno znova si jo moramo priklicati v spomin.

Slava njegovemu spominu!

Peter Krečič

